איך (לא) לכתוב על אמנות עכשווית? ראיון עם ג'ילדה ווילאמס

ג'ילדה ווילאמס, מחברת הספר*איך לכתוב על אמנות עכשווית*, משוחחת עם בר ירושלמי על הבעיות, הלבטים והאפשרויות החדשות שבכתיבה על אמנות היום.

שיחה מאת בר ירושלמי מאי 14, 2017

סביר להניח שנתקשה לדמיין את האמנות היום ללא שפע הטקסטים הסובב אותה. נדמה שמבקרי האמנות, שהופיעו לראשונה בתערוכות הסלון בפריז של המאה השמונה-עשרה, נהיו לזן בפני עצמו. אך הכתיבה על אמנות היום מתעתעת מתמיד. כשהשיח אפוף עשן של מונחי ז'רגון, יש להשקיע מאמץ מיוחד כדי לגלות את האמנות שמאחוריו.

פגשתי בד"ר ג'ילדה ווילאמס (Williams) - מסאית, מבקרת אמנות, כתבת ארט פורום בלונדון ומחברת הספר *איך לכתוב על אמנות עכשווית (How to Write about Contemporary Art)*- לשיחה על טבעה רב-הפנים של כתיבה על אמנות כיום.

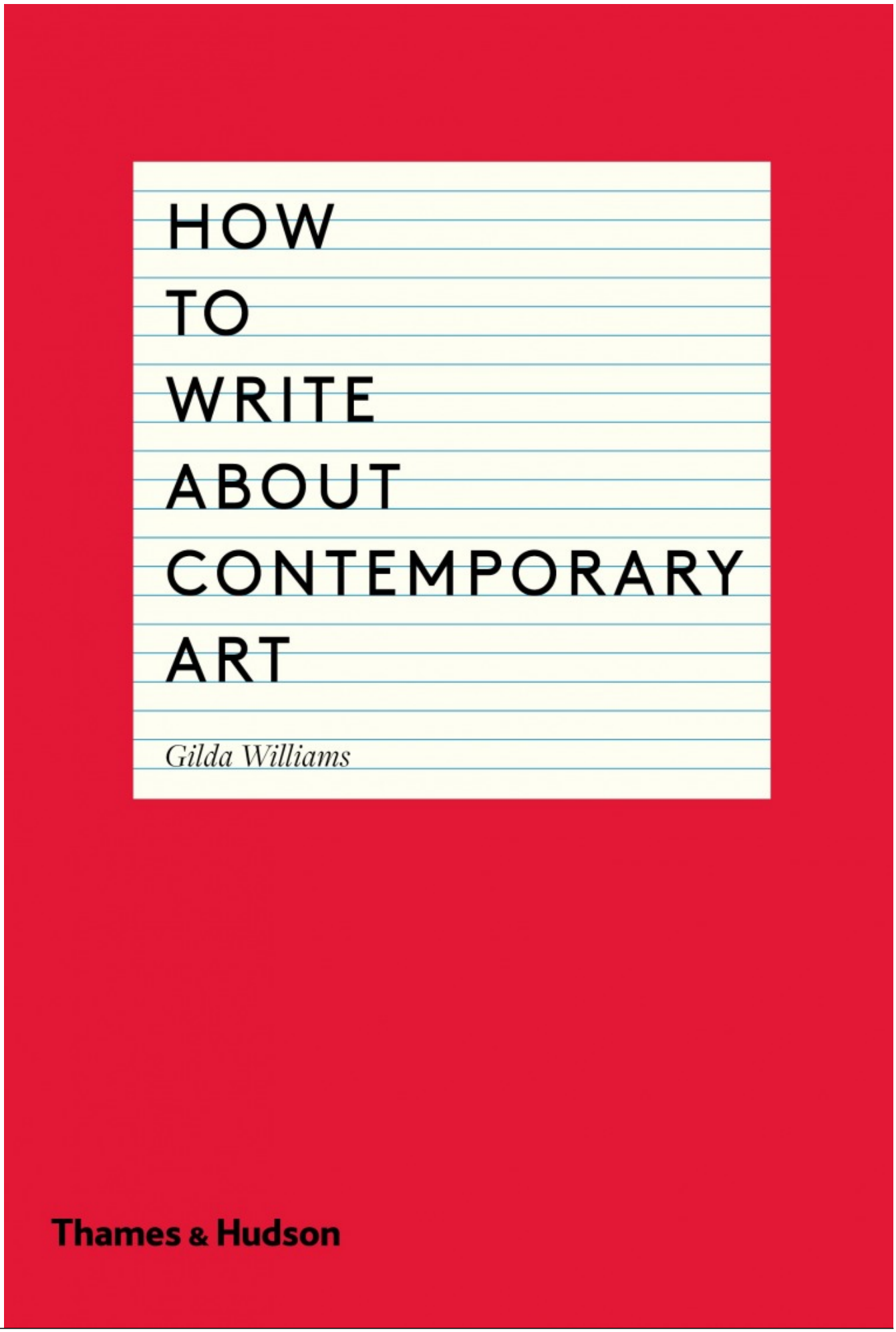
HOW
TO
WRITE
ABOUT
CONTEMPORARY
ART
Gilda Williams
Thames & Hudson

בר ירושלמי: ג'ילדה, אני מודה שלפני שבאתי לראיון חיפשתי נואשות בספרך משהו שינחה אותי 'איך לערוך ראיון', אך לא מצאתי דבר. הספר אינו חוברת הדרכה, כפי שאפשר היה אולי להניח משמו. האם תוכלי לדבר על התהליך שהביא אותך לכתיבת הספר?

ג'ילדה ווילאמס:איך לכתוב על אמנות עכשווית הוא סך כל החוויות וההתנסויות שצברתי במשך שנים רבות שבהן למדתי לכתוב על אמנות. אני זוכרת כמה קשה היה לכתוב את הביקורת הראשונה – לא ידעתי איפה להתחיל ולא היה את מי לשאול.

במשך כמעט עשרים שנה הייתי עורכת של International Art Flash וגם של Press Phaidon. צפיתי בעבודתם של כותבים מצוינים, ולעתים קרובות הדרכתי כותבים מבטיחים אך חסרי ניסיון. כדי לעזור להם, לקחתי על עצמי להכין מדריך כללי שיעזור להם לצלוח את המשימה האימתנית - כתיבת מאמר ארוך ומשמעותי בפעם הראשונה. אחרי השנים בהוצאה לאור עברתי ללמד אמנות עכשווית לתואר שני, וראיתי איך הסטודנטים מתקשים ונופלים שוב ושוב לאותן מלכודות. הספר, אם כך, מסכם 25 שנים של ניסיון לענות על השאלות הנפוצות ביותר בקשר לכתיבה על אמנות. בדקתי בשטח את כל העצות שבספר, וידעתי מה באמת עשוי לעזור.

כותרת הספר היא סוג של בדיחה. אין חוקים שמגדירים איך כותבים על אמנות עכשווית. יש אולי תפישה מוטעית *שאיך לכתוב על אמנות עכשוויתמ*תאר איזו דרך תקנית לכתוב הודעות לעיתונות או הצהרות אמן, אבל בעצם מטרת הספר הייתה בדיוק לחלץ את הכותבים מהפינה הזאת. אין מתכונת אחת, ומי שזו מטרתו בכתיבה לא יפיק שום טקסט בעל ערך.

ב"י: בספרך את מזכירה את הביטוי English art international, המתאר סגנון כתיבה אחיד, מונחה-ז'רגון, ששולט בעולם האמנות. מהי עמדתך לגבי סוג כזה של כתיבה?

ג"ו:הביטוי בא מהמאמר הידוע שהתפרסם במגזין Canopy Triple בשנת 2012. אבל יש כאן עניין היסטורי. במשך מאות רבות איש לא ציפה מחברי עולם האמנות לכתוב על אמנות. אמנים לא כתבו, וגם לא אוצרים ולא אספנים. היו שתי קבוצות בתוך עולם האמנות שתפקידן היה להעלות דברים על הכתב – ההיסטוריונים והמבקרים – שהיוו קול פיתום שהאמנים לא תמיד אהבו. ידוע למשל עד כמה ג'קסון פולוק (Pollock) סלד מקלמנט גרינברג (Greenberg) שהשתלט על המשמעויות של יצירתו. רק בשנות החמישים והשישים של המאה הקודמת התחילו אמנים להקפיד על חשיבות המלים המלוות את עבודות האמנות. הם נעזרו בראיונות ובאופנים שונים של כתיבה כדי לדבר בעד עצמם.

כתיבה איכותית על אמנות אינה קלה. נדרש ניסיון בהתבוננות בהרבה יצירות אמנות, ואולי גם נטייה מסוימת לעיסוק במלים ובכתיבה. אני חושבת שהשפה המכונה English art International והז'רגון מהווים פתרון קל עבור רבים שנאלצים לכתוב, למרות שאינם רוצים בכך. אני מלמדת הרבה אמנים צעירים שהיו מעדיפים להיות בסטודיו וליצור אמנות, והם רואים בכתיבת הצהרת האמן שלהם מטלה שנואה. אני מראה איך אמנים שונים נאבקו כדי להשמיע את קולם ולדבר בעד עצמם, אבל היו תלמידים שפשוט ביקשו, 'אולי פשוט תכתבי לי את ההצהרה? הרי האמנות שלי היא היא ההצהרה, לא?'

עם זאת, הרבה מאוד אמנים משפיעים עוסקים כיום בכתיבה ובעצם רוב הכותבים החשובים עכשיו הם אמנים: היטו שטיירל אין .אחרים רבים ועוד (Price) פרייס 'סת ,(Kelsey) קלסי ון'ג ,(Gillick) גיליק ליאם ,(Stark) סטרק פרנסיס ,(Steyerl) ספק שהם קראו יותר מרבים ממבקרי האמנות. כך שהיום, אמן שיש לו נטייה לכתיבה – ואולי אפילו טוב בזה - נמצא בעמדה טובה מאוד. אמנים אלה אינם נעזרים בקיצורי דרך כמו ז'רגון או שפה מקצועית פנימית, הם אינם זקוקים לזה – הם כותבים ומייצרים רעיונות ודימויים באמצעות השפה, ולא רק ממחזרים ביטויים שכולם מכירים.

HITO STEYERL "ART AS OCCUPATION" from Fundacja Bęc Zmiana on Vimeo.

ב"י: האם לדעתך אמנים וכותבים על אמנות צריכים קודם כול ללמוד את הז'רגון הבין-לאומי כדי שיוכלו להיפטר ממנו בהמשך?

ג"ו: לא הייתי ממליצה ללמוד את השפה רק כדי להיפטר ממנה. אני ממליצה לקרוא הרבה שירה וספרות טובה. לקרוא הכול. הכותבים הטובים ביותר בתחום האמנות הם משוררים וסופרים. אני אוהבת את בריאן דרואטקור (Droitcour)

שהתחיל את דרכו בכתיבת סקירות של תערוכות באתר Yelp. איזה רעיון נפלא – למצוא מרחב כתיבה פנוי, שאינו מנוצל, ולהגיב בו לאמנות תוך הכרעת הז'רגון ושימוש בשפת הביקורת הצרכנית.

יש צורך מתמיד בהתחדשות שפת האמנות. זוהי בעיה היסטורית: האמנות משתנה והשפה משתנה. לדעתי אחד הפתרונות, במיוחד עבור אמנים, הוא לשתף פעולה עם מבקרים וסופרים. אני אוהבת תמיד להשתמש בדוגמה של אנדי וורהול המלים את לכשף הצליחה היא .נהדרת כתיבה יכולת לה והייתה ,שלו ידידה הייתה היא .(Hackett) הקט ופט (Warhol) שלו ולהפוך אותן לפרוזה פנטסטית ולתרגם את הדיבור שלו במדויק אל המילה הכתובה. כך הם כתבו סדרה של ספרים יחד.*יומני אנדי וורהול (Diaries Warhol Andy The)*הוא הדוגמה הקבועה שלי לכתיבה מעולה על אמנות. אין שם ולו טיפה של ז'רגון.

הייתי רוצה לראות הכרה רבה יותר בשיתופי פעולה בין אמנים וכותבים, ושכותבים מוכשרים יקבלו קרדיט ותשלום הגון כשותפים של ממש לחלק הרעיוני של היצירה, לא כגורם חיצוני שמצטרף לעבודה כשהיא כבר גמורה. חרש-מלים רגיש ומוכשר, שמסוגל לעבוד עם אמנים על ייצוג עבודתם דרך מלים, הוא בעל ערך רב.

Marcel Duchamp, Fountain, 1917, Photograph by Alfred Stieglitz..jpg

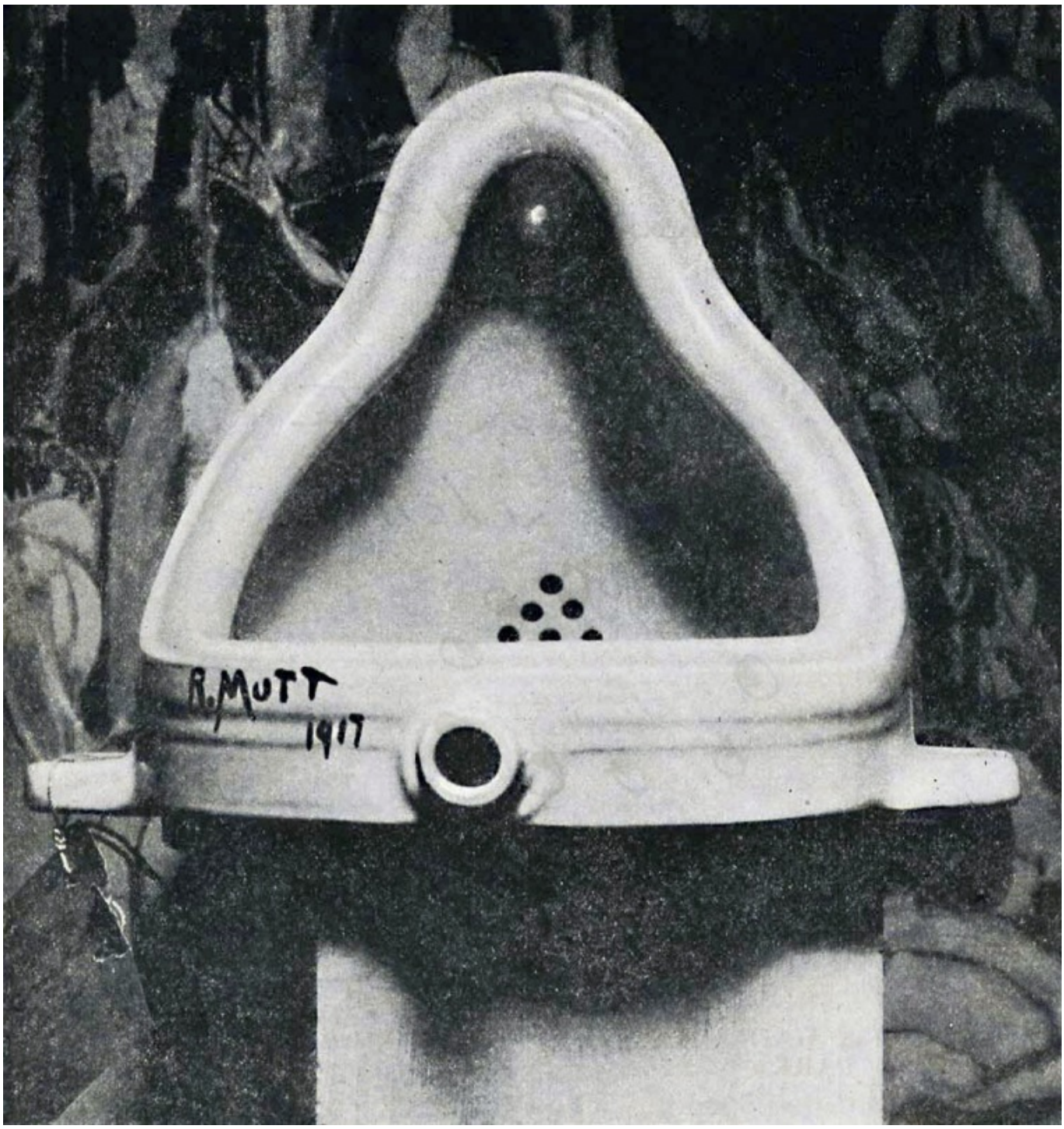

[1]מרסל דושאן, מזרקה, 1917
צילום: אלפרד שטיגליץ

ב"י: הכותב המתמחה באמנות הוא טיפוס שאפתני שבדרך כלל זוכה לתשלום זעום. הוא ממוקם בתחתית שרשרת המזון, ובה בעת הוא או היא לוקחים חלק חשוב ביצירת ערך ומידרג בעולם האמנות. האם את חשה בפרדוקס הזה בעבודתך? האם אפשר להתייחס לכותב על אמנות כאל אנדרדוג?

ג"ו: זו שאלה ממש טובה מכיוון שעולם האמנות תלוי בשפה אבל אינו מקנה לה ערך כספי. למרות כמות הטקסט שעולם האמנות מצריך, המבקרים והכותבים לא מצאו עדיין דרך להפיק טקסטים טובים ולקבל עבורם תשלום הוגן. טקסט גרוע וטקסט מבריק זוכים לתשלום דומה. אבל תעשיית האמנות מייצרת לא פחות טקסט מעבודות אמנות. תראה לכמה טקסטים אין אפילו שם מחבר: הודעות לתקשורת, תוויות קיר, טקסטים למכירות פומביות. אין יצירת אמנות שלא מוצמד לה

שם (או שמות)! לעומת זאת, יש כל כך הרבה כתיבה אנונימית, וישנה גם הנחה בסיסית שהיא נועדה להיות די מדכדכת. רוב הטקסטים משמשים למטרות שגרתיות פחות או יותר, ועולם האמנות סובל בקלות טקסטים משעממים וכתיבה גרועה. אנחנו חושבים שלא כל אחד יכול לעשות אמנות, אבל מצפים כמעט מכל חברי עולם האמנות להיות מסוגלים לתאר במלים את ההתרשמות שלהם מיצירה או את מה שהם חושבים עליה, שזה קשה כמעט באותה המידה. אין פלא שחלק כל כך גדול ממה שנכתב הוא גרוע.

כותב טוב צריך להעניק ערך לעבודה זו, והקורא צריך לדרוש טקסטים איכותיים יותר. זוהי עוד נקודה מהותית בספר – השאיפה להגביה את ציפיות הקוראים. אנו אמורים להבין כתיבה על אמנות וליהנות ממנה.

ב"י: מהו תפקידם של טקסטים אנונימיים אלה, החוזרים על עצמם? האם אפשר להגדיר אותם כחלק מ'החומר האפל' שמרחף סביב עבודת האמנות?

ג"ו: כמו שלורנס ווינר (Weiner) טען, "לימדו לקרוא אמנות". אנו מניחים שהטקסט יספק לנו משמעות שאיננו מוצאים בהסתכלות בלבד. הדבר הכי קשה הוא לגרום למישהו באמת להתבונן באמנות. מניסיוני, זה כמעט בלתי אפשרי. הסטודנטים מבלים שעות על גבי שעות בקריאת פילוסופיה או תיאוריה של התרבות כדי 'להסביר' עבודה, אבל לא משקיעים דקה פשוט להסתכל עליה. זו האמת לאמיתה. הטקסט הוא בעצם קיצור דרך אל המשמעות, ניסיון להימנע מהכורח להסתכל בתשומת לב. זה קורה כי רוב האנשים מעולם לא קיבלו שום הדרכה בקריאת מידע חזותי, אבל כולנו יכולים לקרוא מלים – אנו מתאמנים בזה מילדות.

בדרך כלל אפשר להפיל את כל האשמה על מרסל דושאן (Duchamp) – אז בואו נאשים את דושאן גם הפעם. כשמסתכלים ב*מזרקה* נדרשת פיסה מסוימת של מידע כדי להבין אותה: זהו "רדי-מייד", מחווה רדיקלית. אי אפשר לבחון אותה רק במונחים של יופי, אומנות או מסורת, ופתאום כל המונחים והקריטריונים שהיו בשימוש עד אז הופכים לחסרי תועלת. היצירה הייתה לתלוית-שפה. זה יוצר גם מעין טקס חניכה – צריך ללמוד את מילות הקסם שנותנות לעבודה משמעות. ה*מזרקה* כבר בת מאה. אנו אמורים להיות מסוגלים לחשוב על אמנות ועל יחסיה עם טקסט באופן שהתקדם קצת מאז ה*מזרקה*, אבל רוב הטקסטים הקצרים על אמנות עדיין שואפים להעניק לנו את אותה אבחנה מופלאה שאנו לא יכולים לגלות בעצמנו, ושחסרה לנו כדי להבין את היצירה.

שפה עלולה להפוך לסוג של יהירות שעוטפת את העבודה ומגבילה את הרעיונות העשויים לעלות ביחס לאמנות. הנה תרגיל שאני עושה עם תלמידים חדשים: האם תוכל לדבר על ה*מזרקה* בלי להזכיר את המילה 'רדי-מייד' אפילו פעם אחת? או לדבר על [סדרת *ללא כותרת*] [2] של סינדי שרמן (Sherman) בלי להזכיר את המבט הגברי, או קולנוע, או חפצון? הסטודנטים לא רק מתקשים בכתיבה אלא גם מתמודדים עם המחשבה שעליהם להמציא לעצמם מסגרת שמתוכה יוכלו לחשוב על העבודה. ויש כמובן אינסוף מסגרות.

ב"י: כאשר סוקרים את ההיסטוריה של ביקורת האמנות, מכתביו של בודלר (Baudelaire) על עמיתיו האמנים ועד לבארי שוובסקי (Schwabsky) וטים גריפין (Griffin) היום, אנו מבחינים בשינוי צורה מתמיד של התחום. מהדמות המיושנת, שאפשר לכנותה "מלאך השיפוט", שתפקידה להכריע את גורלה של עבודת האמנות, אל מתבונן מתפעל יותר, שמסתכל בעבודה ומעניק לה הקשר, ומנסה לתת לה מקום בעולם. היכן את מציבה את עצמך בקשת הטיפוסים הזאת?

ג"ו: יש דימוי שאני אוהבת מאוד: הפתיחה של סלון הסתיו בפריז בשנת 1903. המבקרים רק עכשיו הגיעו, ונראה שבאו מוכנים למתקפה, להתנפל על הציורים. הם אוחזים במטריות מחודדות שמזכירות כידונים ונראה שבעוד רגע יקרעו את הציורים לגזרים. אין בתצלום אמנים, רק פועלים שמובילים את העבודות כמו צאן לטבח. דימוי זה, של המבקר כדמות יהירה שהשיפוט מצוי בידה בלבד, הוא מודל איום למערכת יחסים. המבקרים לא פועלים כך יותר, למרבה המזל. עוד הרבה קולות נשמעים, ודעותיהם של סוחרי אמנות ושל אוצרים משפיעים נחשבות הרבה יותר מאשר בעבר.

אוצרים וסוחרי אמנות לא רק מציעים פרשנות לאחר מעשה אלא גם – במקרים הטובים – תומכים באמנים שהם מאמינים בהם, תוך נטילת סיכון גדול. המבקר, לעומת זאת, במקרה הגרוע מגיב באורח סביל לעבודות האמנות ולתערוכות שמישהו אחר בחר, פיתח והציב. אם כל מה שהמבקר יכול להציע הוא פרוזה נאה, אין פלא שפעולתו מחזיקה ערך מועט.

[3] jury of the salon de Paris 1903.jpg

[4]פתיחת התערוכה הראשונה של "סלון הסתיו" בפריז, 1903

ב"י: כיום יש יותר כותבים שמתעניינים בכתיבה יצירתית על אמנות. זו כתיבה שאינה רק מעריכה ובוחנת אלא יש לה חלק פעיל בתהליך יצירת העבודה שבה היא עוסקת. מה דעתך על הופעת סוג זה של כותבים/משוררים/יוצרים?

ג"ו: הרושם שלי הוא שיש כותבים צעירים ומוכשרים שבוחרים ללמוד בבתי ספר לאמנות במקום במסגרות ללימוד כתיבה יוצרת. בתי ספר לאמנות הם מקומות מצוינים לפיתוח של חשיבה יצירתית ולקבלת משוב מלהיב. זה דומה למה שקרה בתעשיית הקולנוע בשנות התשעים, כשיוצרי קולנוע מחוננים – סטיב מקווין (McQueen) הוא הדוגמה המבריקה ביותר לכך – פנו ללמוד אמנות במקום קולנוע.

במבט היסטורי, הנטייה להפחתה בחשיבותם של הכישורים הטכניים באמנות יושמה גם בכתיבה. השימוש במכונות כמו מכשירי הקלטה נראה פעם כדרך להנמיך את רמת הכישורים ולהוציא את המיסטיקה מהפקת טקסט ויצירת שפת אמנות. גם האינטרנט, כמובן, אפשר יקום של פרשנים שאינם מיומנים או מומחים לאמנות, או לכל דבר אחר, למען האמת.

נפלא לקרוא כותבים מיומנים כמואוליביה לאינג [5] (Laing), בריאן דילון [6] ו (Dillon)מרטין הרברט [7]הם .(Herbert) משלבים בכתיבתם את היצירתיות וניסיון החיים שלהם לצד אלה של האמן ויצירת האמנות, וזה חדש מאוד. אני חושבת שאנחנו חיים בזמנים נהדרים לכתיבת אמנות, אפילו עבור המשתכשכים בקרקעית ביצת הכתיבה. כל ההודעות לתקשורת שכולם מתלוננים עליהן – לדעתי הן משתפרות. לרוב הגלריות והמוסדות הפרטיים יש עכשיו מה שאני מכנה 'סופר הבית', שאחראי על כל הכתיבה. הם לא בהכרח מבקרי אמנות, ובעצם הם אינם מבקרי אמנות כלל וכלל, מאחר שהם מצדדים במקום העבודה שלהם לגמרי. אלה עובדי אמנות שמתמחים במילה הכתובה – ואין להם עדיין כינוי.

ב"י: הנוכחות של כתיבה על אמנות ברשת הולכת וגדלה. איך לדעתך ישפיעו שינויים אלה על תפקידו של

המבקר/הכותב על אמנות?

ג"ו: האינטרנט חולל פלאים בכתיבה על אמנות. היא הרבה יותר נינוחה, ואנשים דנים באמנות בגוף ראשון, בלי לאמץ 'קול אמנותי' מוזר. כמובן שיש גם הרבה כתיבה סתמית, אבל צריך לזכור שפתיחת עולם האמנות היא מה שהביא מלכתחילה להופעת ביקורת האמנות במאה השמונה-עשרה. המבקרים הראשונים היו שופטים מטעם-עצמם שהחליפו את המלך ואת ממסד הדת, ולעתים קרובות היו להם דעות מוטות לטובת אמנים שהעדיפו.

[8] baud_carjat_1863.jpg

[9]שארל בודלר, 1855
הספריה הלאומית, פריז

צילום: פליקס נדאר

עד לפני כמה שנים, כדי לפרסם חיבור שכתבת היית צריך לחדור מבעד לרשת צפופה של עורכים ועורכי לשון. הטקסט היה עובר שינויים לרעה ובסופו של התהליך התרחק מאוד ממה שהמחבר רצה לומר. אני שמחה שהנוהל הזה נעלם – נדמה שהעורכים נהיו רגישים יותר. עצתי לעורכים היא לשנות רק אם ממש חייבים, למשל אם הדקדוק צולע או העובדות מבולבלות. בכל מקרה אחר, עזבו את הכותבים לנפשם ואל תחליפו את הנטיות הייחודיות של הכותב באלה שלכם.

דבר שעדיין לא דיברתי עליו הוא הכתיבה העיתונאית על אמנות, שהיא אינה ביקורת אלא דיווח מקצועי על הדמויות או על הזוהר או על השוק, נושאים שיש להם ביקוש רב. יש עיתונאות אמנות מיומנת מאוד כיום, שלא תמיד נוצרת על ידי חברי החוג הפנימי, והיא מבוססת על מחקר וכתובה נהדר. עיתונאות זו משגשגת לצד סוגים חדשים של ביקורת. אני בעד כולם, כל עוד הכתיבה לא עצלנית ויש לה מה לומר.

ב"י: עצה אחרונה עבורנו, ג׳ילדה?

ג"י: אני חושבת שכותבים צעירים נעשים טובים כאשר בנקודה מסוימת בחייהם הם באמת רוצים לחלוק את רעיונותיהם עם אחרים ולתקשר. קורה שלאוצר צעיר או אמן יש רעיון שהם רוצים לחלוק – הם רוצים בכנות, בעומק לבם, שיבינו את רעיונותיהם. הם לא רק ממלאים משימה כלשהי. זה הרגע שבו כותב האמנות מתחיל להתקדם. אפשר לקרוא את*איך לכתוב על אמנות עכשווית*מההתחלה ועד הסוף, אבל הקריאה בספר לא תוכל להועיל לכתיבה שלך אם אין לך מה לומר.

Source URL: http://tohumagazine.com/he/article/%D7%90%D7%99%D7%9A-%D7%9C%D7%90-%D7%9C%D7%9B%D7%AA%D7%95%D7%91-%D7%A2%D7%9C-%D7%90%D7%9E%D7%A0%D7%95%D7%AA-%D7%A2%D7%9B%D7%A9%D7%95%D7%95%D7%99%D7%AA-%D7%A8%D7%90%D7%99%D7%95%D7%9F-%D7%A2%D7%9D-%D7%92%D7%99%D7%9C%D7%93%D7%94-%D7%95%D7%95%D7%99%D7%9C%D7%99%D7%90%D7%9E%D7%A1

Links
[1] http://tohumagazine.server288.com/sites/default/files/Marcel%20Duchamp%2C%20Fountain%2C%201917%2C%20Photograph%20by%20Alfred%20Stieglitz..jpg
[2] https://www.moma.org/interactives/exhibitions/2012/cindysherman/gallery/2/mobile.php
[3] http://tohumagazine.com/he/file/jury-salon-de-paris-1903jpg
[4] http://tohumagazine.server288.com/sites/default/files/jury%20of%20the%20salon%20de%20Paris%201903.jpg
[5] http://olivialaing.co.uk/
[6] https://briangdillon.wordpress.com/
[7] https://artreview.com/features/april_2016_feature_thomas_bayrle/
[8] http://tohumagazine.com/he/file/baudcarjat1863jpg
[9] http://tohumagazine.server288.com/sites/default/files/baud_carjat_1863.jpg